

"מפרי הארץ"

"פרשת תרומה"

"כתר תורה"

מדרש אגדה: ועשו ארון עצי שטים. מפני שקדושתו יתירה משאר הכלים, לפיכך הזכירו בראשונה: עצי שטים. ש' שלום ט' טובה י' ישועה מ' מחילה.

רמב"ן: ועשו ארון - יחזור אל בני ישראל הנזכרים למעלה, ואחרי כן וצפית אותו (פסוק יא), ויצקת לו (פסוק יב), **וכולן בלשון יחיד, כי משה כנגד כל ישראל** (מכילתא יתרו א). ויתכן שירמוז שיהיו כל ישראל משתתפין בעשיית הארון בעבור שהוא קדוש משכני עליון, ושיזכו כולם לתורה. וכן אמרו במדרש רבה (שמות לד ב) מפני מה בכל הכלים כתוב ועשית, ובארון כתיב ועשו ארון, א"ר יהודה בר' שלום אמר הקדוש ברוך הוא יבאו הכל ויתעסקו בארון שיזכו לתורה. והעסק, שיתנדב כל אחד כלי זהב אחד לארון, או יעזור לבצלאל עזר מעט, או שיכווננו לדבר.

דעת זקנים: ועשו ארון. בכלהו כתיב ועשית וכאן כתיב ועשו לפי שהכל חייבין להתעסק בו מפני כבוד התורה שבתוכו וק"ו לתלמידי חכמים שבני עירם מצווים לעשות מלאכתן כדי לכבדם והכי איתא ביומא פרק בא לו ועשו ארון מכאן לת"ח וכו'. מבית ומחוץ תצפנו. אמר רבא כל ת"ח שאין תוכו כבדו אינו תלמיד חכם. **ועוד צוה הקדוש ברוך הוא לכל ישראל להתעסק בו כדי שיהו כלן מקבלין שכר התורה המונחת בו שם.**

הדר זקנים: ועשו ארון. מדרש מאי שנא דבכל כלי המשכן נאמר ועשית וגבי ארון כתיב ועשו. לפי שהכל חייבים להתעסק בו לכבוד התורה שכתוב בו. וק"ו לת"ח שהכל חייבים לכבדם **ומה ארון שאין תלוי עליו לא שכר ולא פורענות ואין שייך בו עמל ויגיעת התורה. ת"ח לא כ"ש.**

כלי יקר: וטרם בואי לדבר בהם אומר בדרך כלל על שלושה ראשי כלים אשר עליהם נעשה זר זהב והם ארון שולחן ומזבח, וחז"ל אמרו (יומא עב ב) שהם כנגד שלושה כתרים כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות, והבטי ימין וראה כי שלושה כלים אלו היו חלוקים במדות האמות כי הארון היו כל אמותיו שבורות והמזבח היו כל אמותיו שלימות והשולחן היו מקצתן שבורות ומקצתן שלימות הלא דבר הוא.

והקרוב אלי לומר בזה, לפי שאמרו החכמים, במעלות הבט למעלה ממך כי על ידי זה ידמה בנפשו כי הוא חסר מן שלימות ולא הגיע למדריגת חבירו ויבוא להתקנאות בו ויוסף על שלימות חכמתו כי קנאת סופרים תרבה חכמה. **אבל בעיני העולם הזה, דהיינו כל הצלחות הגופניות כעושר וכבוד יסתכל במי שהוא למטה ממנו ובסיבה זו ישמח בחלקו בראותו כי יש לו רב יותר מן הרבה אנשים.** וכמו שאמרו (יבמות קה ב) המתפלל יתן עיניו למטה ולבו למעלה זה המתפלל על צורכי הנפש והגוף יתן לבו הרואה הרבה חכמה ודעת במי שהוא למעלה ממנו ויתפלל אל ה' להטות לבבו אל החכמה שיגיע בה למעלת השלימים שכן שלמה לא שאל מעם ה' כי אם שיתן לו לב שומע, ועיניו הרואות בחמדות הגוף המוחשות יתן במי שהוא למטה ממנו במדריגה ואז ישמח בחלקו ולא יבקש על ריבוי עושר שכן שלמה אמר (משלי ל ח) רש ועושר אל תתן לי.

ועל כן היו כל אמות הארון שבורות להורות שכל אדם ידמה בנפשו כאילו הוא חסר מן שלימות החכמה וצריך למדוד עדיין למלאות חסרונו כי כל אמה חסירה מורה על דבר חסר הצריך שימלאו חסרונו כך עיקר החכמה מאין תמצא ממי שחושב את עצמו לאין וחסר אבל לא במי שהוא חכם בעיניו הטועה בעצמו לאמר שכבר הגיע אל תכליתה כי איזהו חכם הלומד מכל אדם (אבות ד א) החושב שהוא חסר מן החכמה והוא צריך עוד להתלמד, וכן בידיעת מציאות ה' יתברך אמרו (בחינת עולם יג מה) תכלית הידיעה שנדע שלא נדעך, ועל כן היו כל אמות הארון שבורות באורך וקומה ורוחב כנגד שלושה דברים העומדים כנגד משיגי החכמות והם, קוצר דעת המשיג, ועומק המושג, ואורך ההצעות, כי הקומה היינו העומק כי עמוק הדבר מי ימצאנו והוא עומק המושג, והרוחב עומד כנגד קוצר דעת המשיג, והאורך היינו אורך ההצעות. וכמו שנאמר (איוב יא ח) עמוקה משאול מה תדע וכתוב (שם פסוק ט) ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים.

שפת אמת: במדרש ויקחו לי הה"ד כי לקח טוב כו' יש בו כסף כו' זהב כו' מן הסרסור נתודע מה לקח כו' מוכר נמכר עמו כו' כי התורה ניתנה לישראל כפי הכנת קבלתם. וזה ענין תושבע"פ כי הכל יש בתורה רק לכל אדם ניתן כפי רצונו באמת. וצריך לזה אמונה לידע ברור כי כל המדרגות וקדושת התורה גבוה מעל גבוה **הכל תלוי ברצון והכנת האדם. כ' בטח בה' ועשה טוב ע' בזה"ק שעיקר הבטחון הוא להיות מובטח בעבודת הש"י. כי הש"י יעזור. כי כן הוא. שכן ארץ ורעה אמונה.**

"לכבוד שבת קודש"

"מפרי הארץ"

הלכה

אורוז זזיים

א' אנסו אותו לאכול בע"כ האם מברך?

תשובה: לא מברך. (עיין סימן ר"ד)

ב' אכל כדי שביעה באופן זה?

תשובה: מברך ברהמ"ז. (עיין סימן ר"ד)

אבן העזר

א' קידש אישה בע"כ האם מקודשת?

תשובה: אינה מקודשת. (עיין בסימן מ"ב)

ב' אנסהו לקדש האם מקודשת?

תשובה: מקודשת וי"א שלא והוי ספק קידושין. (עיין בסימן מ"ב)

יורה דעה

א' מצא ג' תולעים באוכל האם מותר לאכלו?

תשובה: אסור. (עיין בסימן פ"ד)

ב' מצא ב' תולעים באוכל האם מותר?

תשובה: מחלוקת אחרונים. (עיין בסימן פ"ד פ"ת מג"א מהרש"ל)

חושן משפט

א' שלח חברו לקנות חפץ ובסוף לא היה לו צורך בחפץ?

תשובה: צריך לשלם. (עיין בסימן קפ"ג)

ב' שכר דירה בצפת והוצרך לבטל בגלל המלחמה?

תשובה: יל"ד דהוי אונס ויכול לבטל ופטור מלשלם. (עיין בסימן קפ"ג)

"זה השולחן אשר לפני ה'"

כלי יקר: ועשית שולחן עצי שיטים. הסכימו רוב המפרשים לאמר שהשולחן כנגד כתר מלכות ושולחן של מלכים רמז לדבר, שולחן עצי שיטים, **ראשי תיבות עולה למספר שלשים כי יו"ד נבלעת או תצרף גם וי"ו של ועשית וארבע תיבות אלו, רמז למלכות שנקנה בשלושים מעלות וזה כולל כל ההצלחה האנושית לאשר חנן אותו אלהים בה כי מן שולחן גבוה זה יוצא השפע ושבע רצון לכל העולם.** והיותו אמתים אורכו ואמה רוחבו שלימות ולא שבורות כי יתרון ארץ בכל היא (קהלת ה ח) וכל טובות העולם הזה יש להם סוף וקצבה באורך ורוחב כמו שנאמר (בראשית יג יז) קום התהלך בארץ לאורכה ולרוחבה. ולמעלה כתבנו שזה רמז למדת הצדיקים השמחים בחלקם ואינן חסרים לנפשם מאומה ובכל מה שהאכילם הקדוש ברוך הוא משולחנו בין רב בין מעט דומה להם כי יש להם כל, כמבואר למעלה פרשת וישלח (בראשית לג יא) בפסוק יש לי כל, על כן היו אמות השולחן שלימות לאורכה ולרוחבה אך במדת הקומה כתיב ואמה וחצי קומתו, **רמז שלא יגבה לבו ולא ירום לבבו למעלה בעבור עושרו כי האמה השבורה בקומה רמז שיהיה לו לב נשבר על כל פנים ולא יתקומם בעבור כי רב חילו.**

ורמז עוד שהאוכל משולחן גבוה לא ימלא רסן בטנו ותאוותו אלא ישבור תאוותו ולא ישלים אל החומר כל מאויו כי הצדיק אינו אוכל כי אם לשובע נפשו והמותר יחרים, ומטעם זה נזכר לשון שבירה אצל הלחם שברו לנו מעט אוכל (בראשית מג ב) בשברי לכם מטה לחם (ויקרא כו כו), וזה טוב לאדם הן מצד הרפואה שלא ימלא האצטומכא מאכל כאשר יוכל שאת כי דבר זה מזיק אל העיכול אלא יחסר כמו שלישי מכדי שביעה **וזה יסוד לכל בריאות האדם, הן מצד מצוות ה' כי אין טוב לאדם כי אם למעט בכל היכולת בתענוגות בני האדם כדי שלא ימשך אחריהם ויתבטל מעסק התורה** כי כך דרכה של תורה פת במלח תאכל (אבות ו ד)

”מפרי הארץ”

סיבון ק”ט

בעניין: דין איך יתנהג היחיד לכוין בתפלתו עם הציבור.

ו: מה סדרי העדיפויות – איש”ר וקדושה, קדושה וברכו, מודים וברכו, מודים ואמן דהא’ הקדוש ושומע תפילה, סמיכת גאולה לתפילה ואיש”ר?

תשובה: איש”ר וקדושה איש”ר עדיף, קדושה וברכו קדושה עדיף, מודים וברכו הפרי הפמ”ג מצדד שמודים עדיף מברכו והדרך החיים כ’ שאם שוחה עם הש”ץ ברכו עדיף, מודים ואמן דהא’ הקדוש ושומע תפילה מודים עדיף, סמיכת גאולה לתפילה ואיש”ר סמיכת גאולה עדיף.

ז: סיים גאל ישראל ושמע קדושה או מודים איך ינהג?

תשובה: יתחיל להתפלל מיד.

ח: הרוצה להתחיל עם הש”ץ במה צריך להקפיד, והאם ד”ז מומלץ בעיקרו?

תשובה: יאמר עמו מילה במילה קדושה וברכת האל הקדוש ושומע תפילה ויכרע עימו במודים, לרמ”א לכתחילה לא וי”א שאפילו לכתחילה והחיי אדם כ’ שבשחרית ודאי הוא לכתחילה שלא יצטרך להמתין לשירה חדשה.

ט: התחיל קודם הש”ץ והגיע למחיה המתים ביחד עם הש”ץ האם יענה עמו, והאם ינהג כן לכתחילה להתחיל על דעת כן?

תשובה: יענה עמו אבל לא ינהג כן לכתחילה.

י: מתפלל שחרית האם יענה עם הש”ץ קדושה דסדרא או קדושה דמוסף, ואיזה נוסח של קדושה יאמר?

תשובה: לא יענה והנוסח יאמר כמו הש”ץ.

א: איחר לתפילה ומצא הציבור באמצע תפילת י”ח איך ינהג – כשיכול לגמור קודם קדושה, כשיכול לגמור רק אחר קדושה ולענות קדושה במנין אחר, כשיכול לגמור אחר קדושה ואין לו מנין אחר?

תשובה: כשיכול לגמור קודם קדושה יתפלל עמהם, כשיכול לגמור רק אחר קדושה ולענות קדושה במנין אחר אין צריך להמתין, כשיכול לגמור אחר קדושה ואין לו מנין אחר ימתין לענות קדושה ואח”כ יתפלל.

ב: אדם שיודע שמאריך בתפלתו ולא יספיק קדושה, איך ינהג כשמתפלל יחד עם הציבור?

תשובה: הבה”ל נשאר בספק.

ג: בא סמוך לקדושה שלא יכול להספיק קדושה ומודים, כיצד ינהג כשיעבור זמן תפילה אם יתפלל אח”כ וכשלא יעבור?

תשובה: אם יעבור זמן תפילה יתפלל עם הש”ץ בשווה ואם אין זמן לזה יתפלל מיד, ואם לא יעבור זמן תפילה יתפלל רק אחר הקדיש שלאחר שמו”ע.

ד: מ”ט חייב לומר מודים עם הש”ץ, והאם זה דוקא מודים?

תשובה: כדי שלא יהא נראה ככופר אם לא משתחוה עם הציבור, ה”ה כשיכול להגיע לאחת הברכות ששוחים בהם.

ה: מה מחויב לענות עם הציבור בערבית, מ”ה אם ישמע דבר זה במקום אחר?

תשובה: קדיש, ואם ישמע במקום אחר למג”א ולאחרונים צריך להמתין ולדרך החיים ולחיי אדם לא צריך להמתין.

בנשיאות מרן הגרש”א שטרן שליט”א
רח’ הרב קוק 1 בני ברק 0533107467
kolmoshasofer@gmail.com

mprihaaretz@gmail.com

"מפרי הארץ"

"מבית הוועד"

מהרב בנימין שייפמן שליט"א

העונה אמן כמברך

שנינו במגילה דף י"ז ע"ב: הקורא את המגילה למפרע לא יצא קראה על פה קראה תרגום בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז והלועז ששמע אשורית יצא ע"כ. ובגמ' איתא: הקורא את... והלועז ששמע אשורית יצא... והלועז ששמע אשורית יצא וכו' והוא לא ידע מאי קאמרי מידי דהוה אנשים ועמי הארץ מתקיף לה רבינא אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא ע"כ. ובטורי אבן הקשה אמאי ברישא נקט התנא' הכל על הקורא ובסיפא נקט אח"כ על השומע והו"ל למימר הלועז קורא לועזות, והאריך בזה ליישב.

והנה איתא בברכות דף מה ע"ב: אמר אביי נקיטין שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק תניא נמי הכי שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק במה דברים אמורים כששניהם סופרים אבל אחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא ע"כ. וכתבו שם התוספות וז"ל: מכאן משמע שאף הנשים יוצאות בבהמ"ז שלנו מיהו יש לדחות אותה ראה דשאני בור שמבין בלשון הקדש ויודע קצת מאי קאמר אבל אינו יודע לברך אבל נשים שאינן מבינות כלל מצי למימר דלא נפקי והא דאמרי' במגילה (פ"ב ד' יז.) לועז ששמע אשורית יצא פרסומי ניסא בעלמא שאני כדאמרינן התם (דף יח.) האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן מאי ניהו עכ"ל. ועל פי זה כתב רע"א על המשנה בביצה ליישב את הקושיא של הטורי אבן וז"ל: ולענ"ד דהרי באמת בשארי דברים בבהמ"ז וכדומה אינו יוצא בשמיעה אא"כ מבין לה"ק אבל אם מברך בעצמו יוצא אף על פי שאינו מבין כמ"ש תוספות... וא"כ אשמעינן הכא רבותא דלא מבעי' כשהלועז קורא בעצמו אשורית דיצא אלא אפילו שמע אשורית אף דבעלמא לא יצא מ"מ הכא יוצא דמ"מ איכא פרסומי ניסא עכ"ל.

ונראה דהרמב"ם יש לו שיטה אחרת בזה דכתב בפ"א מהלכות ברכות (הל' י"א) וז"ל: כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה ידי חובתו יצא ואף על פי שלא ענה אמן, וכל העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך והוא שיהיה המברך חייב באותה ברכה, היה המברך חייב מדברי סופרים והעונה חייב מן התורה לא יצא ידי חובתו עד שיענה או עד שישמע ממי שהוא חייב בה מן התורה כמוהו עכ"ל. ופירש שם הכסף משנה וז"ל: וכתב שם הכסף משנה וז"ל: וא"ת ע"כ בנתכוון לצאת עסקינן וא"כ מאי קמ"ל בעונה אמן הא אפילו לא ענה אמן אשמועינן רבינו דיצא. וי"ל דכשנתכוון ולא ענה אמן יצא ולא כמברך אבל כי ענה אמן יצא כמברך, א"נ דאתא לאשמועינן דאע"ג דענה אמן צריך שיהא המברך חייב באותה ברכה עכ"ל. וכעין זה כתב הרשב"א (ח"א,קכו) - שהאומר אמן כמוציא ברכה מפיו דמי. וצ"ב האם יש נפקא מינה לדינא במאי דהוי כמברך וכן צ"ב מה היה הס"ד של הרמב"ם דיועיל בעונה אמן אע"פ דהמברך אינו מחויב בברכה.

ועוד כתב הרמב"ם בפ"ה הל' ט"ו וז"ל: שנים שאכלו כאחד כל אחד ואחד מברך לעצמו, ואם היה אחד מהן יודע ואחד אינו יודע זה שיודע מברך בקול רם והשני עונה אמן אחר כל ברכה וברכה ויוצא ידי חובתו עכ"ל. וכתב הכסף משנה וז"ל: וכתב רבינו והשני עונה אמן משום דכשעונה אמן חשוב כמברך עצמו ושומע ואינו עונה לא חשוב כמברך עצמו כמ"ש בפ"א מה' אלו עכ"ל. וצ"ב אמאי בעינן הכא כמברך דהרי גם שומע דלא עונה אמן יוצא ידי חובה בברכת המברך.

והנה השיטה מקובצת בברכות דף מד ע"ב כתב וז"ל: ויש אומרים דדוקא הכא שאף הם היו מברכין עליו ועל חליו הא לאו הכי לא. עוד איפשר דדוקא עונה אמן קאמרינן דכל כי הוי גונא חשיב כברכה כיון שעונה אמן תוך כדי דיבור הא לאו הכי לא כיון שהם לא נתכוונו להוציא עכ"ל. וחזינן חידוש גדול בדברי השיטה דבעונה אמן מהני אע"פ דהמברך לא התכוון להוציא את השומע. והגרש"ר בזכרון שמואל (יח) רצה לבאר על פי זה דברי הרמב"ם דזו הנפקא מינה בין העונה אמן לאינו עונה אמן ועיין שם שדחה זאת משום דא"כ גם אם המברך אינו חייב בברכה נאמר דהשומע יצא אם ענה אמן. והרי הרמב"ם להדיא הצריך שגם המברך יהיה חייב באותה ברכה כמו השומע.

”מפרי הארץ”

ולענ”ד אפשר לומר דכוונת הרמב”ם דרק כאשר המברך מחויב בברכה הוי חפצא של ברכה ורק בזה אמרינן דהעונה אמן הוי כמברך אבל אין צריך בזה דהמברך יכוון להוציא דיוצא בזה על ידי ברכת עצמו כמו שכתב השיטה.

וסברת הגרש”ר לדמות זה לזה הייתה באמת הס”ד דהרמב”ם ולכך כתב לחדש דאע”פ דהוה כמברך לא מהני אלא אם כן המברך עצמו חייב בברכה כמוהו וזוהי כוונת הכסף משנה.

ומצינו עוד נפקא מינה בין שומע כעונה לאומר אמן שנחשב למברך בב”ח על סימן קפג זז”ל: ולא ידעתי שורש לחילוקו זה דאם בשאר ברכות גם כן המברך מוציא את אחרים בברכתו ועונה אמן פשיטא שלא יענה אמן בגילוי הראש כמו בברכת המזון דשומע כעונה ומברך ממש אלא ודאי בגילוי הראש ממש אסור בין למברך בין לאחרים השומעין ועונין אמן בין בברכת המזון בין בשאר ברכות עכ”ל. וחזינן מדבריו דאסור לצאת ידי חובה בברכה בשומע כעונה ולענות אמן בגילוי ראש ואינו מוכן למה הדגיש כמה פעמים שומע כעונה ועונה אמן דאם מצד שומע כעונה אז יוצא גם אם לא עונה אמן ואם עניית אמן לבד אסורה למה היה צריך לומר גם שיוצא על ידי שומע כעונה. ונראה דהב”ח סובר דדווקא בשומע כעונה שעונה אמן אסור בגילוי ראש משום דדווקא אז נחשב לכמברך ממש.

עוד נפקא מינה מבוארת בהמבי”ט (ח”א, קיז) דכתב שלגבי מאה ברכות דווקא אם עונה אמן בברכה שמחוייב בה עולה לו למאה ברכות אבל שומע כעונה לבד אינו עולה לו למאה ברכות.

ועוד מצינו נפקא מינה ברשימות שיעורים להגרי”ד סולובייציק על מסכת ברכות דף י”ז דכתב שם בשם יש גדולים שהביאם הרא”ש (בפ”ג סי’ ב בברכות) דבמי שמת לו מת במוצ”ש אומרים לאדם אחר להבדיל ובזה נפטר האבל. והקשה שמבואר בברייתא שם שאין אחרים מברכים עליו ותיריך דס”ל דהברייתא מיירי היכא דהאונן עונה אמן דאסור משום שעושה מעשה מצוה, משא”כ היש גדולים מיירי כשיוצא בשמיעה בלבד מדין שומע כעונה ואין בזה איסור משום דלא קעביד מעשה מצוה עיי”ש.

והנה כתבו התוספות בברכות דף כא ע”ב: וכתב רש”י בסוכה פרק לולב הגזול (דף לח:): דאדם המתפלל ושמע מפי החזן קדיש או קדושה אינו יכול להפסיק ולענות עם הצבור אלא ישתוק וימתין מעט דשומע כעונה וי”ל דלכתחלה אין לעשות כן דענייה חשיבא טפי הדור מצוה. ור”ת ור”י היו אומרים דאדרבה אי שומע כעונה הוי הפסקה אם שותק. ומ”מ נהגו העם לשתוק ולשמע וגדול המנהג עכ”ל. וכתב שם הצ”ח זז”ל:

ועכשיו יש לדון לענין שומע כעונה, אם אחד מסופק על ברכה אחת אם כבר יצא או לא, אם רשאי לשמוע מחבירו המחויב ברכה זו בשעה שמברך ולכוין להיות שומע כעונה. והנה לפי דברי ר”ת ור”י אינו רשאי, דשמא כבר יצא ועתה שהוא שומע להיות כעונה הרי כמברך לבטלה... באופן שנלע”ד דלדעת ר”ת ור”י מי שהוא מסופק על ברכה אינו יכול לחבירו שיתכוין להוציאו אך כיון שהתוס’ עצמם הכריעו שגדול המנהג, א”כ שפיר דמי לעשות כן עכ”ל. והעיר בהגהות הגרע”א זז”ל: לענ”ד הא יכול לכוין בדרך תנאי, דאם מחוייב בברכה רוצה להיות שומע כעונה ובאם אינו מחוייב לברך אינו רוצה להיות שומע כעונה ויהי’ כשומע אחר שאינו מכוין לצאת עכ”ל.

וחזינן בדברי הצ”ח והרע”א חידוש גדול דשייך שומע כעונה גם באחד שאינו מחויב בברכה ועל כן יש חשש ברכה לבטלה לשיטת ר”ת אלא א”כ יעשה תנאי. ולדידן דאנו נוהגים כשיטת רש”י אין חשש ברכה לבטלה, אמנם אכתי בעונה אמן דנתבאר ברמב”ם דהוי כמברך דהוי לכל הפחות כמו שיטת ר”ת וא”כ כאשר מבקש מחבירו שיוצא אותו עדיף שלא יענה אמן או שיענה אמן וישתמש בעצה של הרע”א לעשות תנאי ולכאורה לא שמענו שהפוסקים מעוררים לעשות כן.

והנה בהמבי”ט הנ”ל משמע דלא אמרינן אומר אמן כמברך רק כאשר העונה מחויב בברכה. וכן כתב בכתבי הגרי”ז על סוף מסכת נזיר. ולכאורה נחלקו עם הצ”ח ורע”א דשומע כעונה לר”ת דנחשב כמברך הוי כמברך גם אם השומע אינו מחוייב בברכה.

ואחר העיון נראה לענ”ד שאין כאן מחלוקת דבשומע כעונה הביאור הוא דהמשמיע יוצר את הברכה אצל העונה ולכן זקוקים לכוונת משמיע ולכן אפילו שהשומע אינו מחויב בברכה אם התכוון לצאת באותה ברכה נחשב לו לברכה לבטלה. משא”כ לדידן דמנהגינו דבשומע כעונה לא הוי הפסק בתפילה וממילא לא הוי ברכה לבטלה מצד שומע כעונה יש לדון האם העונה אמן כמברך הוי אפילו כאשר אינו מחויב בדבר ועל כן הוי ברכה לבטלה ואמרו המבי”ט והגרי”ז דבכה”ג שאין השומע מחויב בברכה לא אמרינן דהוי כמברך.

סג "מפרי הארץ"

ונראה דהטעם דבעונה אמן כמברך מי שיוצר את הברכה הוא העונה אמן, אמנם צריך העונה אמן את הברכה של המברך ואם המברך אינו מחויב אין כאן חפצא של ברכה ולא יועיל אם יענה אמן אבל השתא דהמברך מחויב בברכה ויש כאן חפצא של ברכה, מי יוצר את הברכה אצל השומע? השומע יוצר את הברכה אצל עצמו ע"י שעונה אמן ועל כן מבואר בשיטה שהבא' לעיל דאין צריך כוונה של המשמיע להוציא את השומע דכוונה של המשמיע צריך רק מתי שהמשמיע יוצר את הברכה וצריך לומר דהכוונה לחוד לצאת בברכת המברך על ידי שעונה אמן לא עושה אותו כמברך אלא מה שבמציאות מחויב ברכה מהני לכך שהאמן שלו יחשב כברכה.

ומעתה לא רק שזכינו לומר דאין כלל מחלוקת בין הגרי"ז והצל"ח אלא דגם הרווחנו שכל מה שהצל"ח חשש לברכה לבטלה אליבא דר"ת הוא דווקא בשומע כעונה דשם שייך כעונה אפילו שהוא אינו מחויב בברכה משא"כ בעונה אמן אין לחשוש לברכה לבטלה דהרי אם אינו מחויב בברכה לא יחשב כלל כמברך וא"כ אין תימה שלא שמענו שמעוררים שלא לענות אמן או לעשות תנאי כאשר מסופקים בחיוב ברכה ומבקשים מאחרים שיוציאו ידי חובה.

והנה נפסק בשו"ע סימן ריט ס"ד: אם בירך אחר ואמר - בא"י אמ"ה אשר גמלך כל טוב, וענה אמן, יצא עכ"ל. וכתב בחידושי רע"א וז"ל: וצ"ל דהכא ל"ש שומע כעונה דהא הוא צריך לומר בנוסחא אחרת דהיינו שגמלני אלא דע"י אמן דהוא כמו שהוא ג"כ משבח ומודה יצא עכ"ל. וצ"ב החילוק בין שומע כעונה לעונה אמן. ולפי הנתבאר אתי שפיר דבשומע כעונה שהמברך יוצר את הברכה אצל השומע אמרינן שהכא לא שייך משום דהנוסח של המברך לא מתאים לשומע אבל בעונה אמן שהשומע יוצר את הברכה אמרינן דיוצר הברכה בעניית האמן בנוסח המתאים עבורו.

ומעתה נבוא לבאר דברי הרמב"ם על בור שכתב הראש יוסף בברכות דף מה ע"ב וז"ל: והאי בור מבין קצת הא לא"ה לא יצא ומיהו ברמז"ל פ"ה מה"ב הט"ו משמע בכ"מ שם דעונה אמן אפי' אין מבין כלל יוצא דאמן יותר ממברך והוה כאלו אמר איהו הברכה ובלא אמן צריך שמבין עכ"ל. והביאור הוא דהרמב"ם היה קשה לו סתירה בין הסוגיות דהרמב"ם למד מהגמרא במגילה דאי אפשר לצאת בשומע כעונה אלא כשהשומע מבין חוץ מקריאת המגילה דהתם שאני משום פרסומי ניסא, וא"כ היה קשה ליה להרמב"ם אמאי בור שאינו מבין יכול לצאת מפי אחרים ולא נראה ליה לתרץ כמו הראשונים דבור הוא אחד שמבין אלא שאינו יודע לברך ועל כן תירץ הרמב"ם באופן אחר דבברכת המזון שייך עונה אמן כמברך ובעונה אמן לא צריך להבין משא"כ בקריאת המגילה דשייך רק שומע כעונה דאינו ברכה ולא שייך עונה אמן כמברך, שם לא מהני רק משום פרסומי ניסא.